

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Бучма О. В.,

Відділення релігієзнавства
Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,
buchmaoleg@gmail.com

РЕЛІГІЯ, ПРАВА ЛЮДИНИ, МЕДИЦИНА: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Право людини на психологічну допомогу в демократичному суспільстві, з яким себе позиціонує Україна належить до найбільш актуальних не лише психологічних, а й правових, філософських, політичних, медичних, релігійних і безпекових проблем. Адже забезпечення і реалізація цього права актуалізує здатність особи діяти у відповідності з власними інтересами, потребами, цілями та детермінує не лише наявну (нинішню), а й майбутню суспільну реальність та визначає в ній місце людини. Гарантована й забезпечена позитивним правом можливість реалізації суб'єктивного права є головним показником демократичності, цивілізованості, гуманності держави. І навпаки – обмеження, заперечення чи звуження прав і свобод людини, зокрема юридичними засобами, підриває її (людини) здоров'я (фізичне і психічне) та створює ґрунт для руйнування держави, а суспільство позбавляє майбутнього / повертає його до авторитарного / тоталітарного минулого.

Релігія і право в різних просторово-часових координатах виконували й виконують важливу культурно-історичну роль. Вони були і є засобами соціально-психологічної регламентації й регуляції, засобами збереження і упорядкування традицій і звичаїв, та рушійними силами суспільного поступу, що визначають траєкторію еволюційного розвитку людської спільноти.

Сучасні реалії і тенденції суспільного буття (які набули ще гострішого забарвлення в умовах повномасштабної гарячої війни Російської Федерації проти України) детермінують політичні, культурні, релігійні, економічні та інші аспекти соціальних трансформацій у світі й Україні. В цих процесах ключову роль відіграє право (міжнародне і загальнонаціональне), адже воно є головним регулятором суспільних відносин. Домінуюча, у певному суспільстві, парадигма праворозуміння визначає зміст і характер права у ньому (суспільстві) [6]. Своєю чергою це безпосередньо позначається на стані гарантій, забезпечення та реалізації прав і свобод і, зокрема, права на психологічну/ медично-психологічну допомогу, особливо в умовах фізичного і психологічного насильства.

Власне, надто гострого звучання воно набуло в нинішній ситуації російської війни проти України. Коли йдеться про насильство і права та свободи, то перше, що спадає на думку – це тероризм, терор (лат.- страх, жах). Факти тотального залякування, придушення політичних, ідеологічних та інших противників шляхом застосування насильства аж до фізичного знищення

траплялися, і надто часто, впродовж всієї історії людської цивілізації в усіх сферах людської діяльності (духовній, культурній, економічній, політичній та ін.). У ньому брали участь найрізноманітніші за характеристиками і параметрами суб'єкти. Тому терор традиційно й класифікують за змістом (фізичний і духовний) та за суб'єктами (державний і недержавний) [4, с.47].

Тероризм – соціальне, суспільне явище, що має релігійне підґрунтя. Це явище має планетарний характер. З процесами глобалізації та антиглобалізаційними рухами спостерігається стійка тенденція до зростання тероризму з використанням релігійного чинника. Постійно зростає кількість загиблих внаслідок терористичних актів. І нині, на Європейському континенті де до недавня не було війни (хоча час від часу траплялися терористичні акти) відбувається розгул масового терору з боку Російської Федерації – держави-терориста до України. Так, в Україні відбувається повномасштабна війна. Щодня агресор здійснює насильство: знищує мирне населення, руйнує міста й села, знищує об'єкти інфраструктури, пам'ятки культури, церкви, молитовні будинки, школи, університети, наукові установи, заклади охорони здоров'я, переслідує і піддає тортурам людей за національними, релігійними та іншими ознаками тощо. В умовах війни людина перебуває в стані постійної психічної напруги. Події війни створюють стресові та інші травматично-психологічні ситуації, що можуть викликати і викликають страх, агресію, почуття провини, апатію, різні неконтрольовані емоції.

Специфічною галуззю і способом діяльності, «що сприяють людині й спільноті у вирішенні широкого кола проблем, що пов'язані з різноманітними психічними станами, детермінованими трагічними соціальними подіями є психологічна допомога. Її зміст “полягає у забезпеченні емоційної, смислової й екзистенційної підтримки людини або суспільства в ситуаціях ускладнення...” [1, с. 168-173]. Відтак, суспільство “дедалі більше усвідомлює важливість психологічної допомоги і супроводу людини в різних сферах її життєдіяльності: в навчально-виховному процесі, в професійній діяльності, у процесі розв'язання особистісних та сімейних проблем, подолання складних життєвих обставин” [5].

Нині, надто складні життєві обставини склалися в умовах російської війни проти України. І саме тут психологічна/ медично-психологічна допомога може завадити загостренню психологічних проблем та їх переходу до хронічної стадії й ефективно сприяти виходу з таких ситуацій, стабілізації психіки дорослих і дітей, що переживають біль війни, звільнених полонених, поранених, інвалідів, учасників бойових дій, – усіх хто зіткнувся з жорстокими, суворими випробуваннями війни. Отже, психологічна/ медично-психологічна допомога сприятиме безпеці й збереженню психічного здоров'я, як стану “благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти” [2].

Звернемо увагу на актуалізацію релігійного потенціалу в контексті охорони психічного здоров'я та психологічної допомоги як її засобу. Релігія функціонує в чітко визначеному історично, часово-просторовому континуумі. В ній відображаються індивідуальний і суспільний життєві досвіди, зберігається

система емоційно-образних уявлень і переживань. Це дає підстави визначити емоційно-почуттєвий елемент як стрижень релігійної свідомості, що безпосередньо впливає на всі інші складові релігійного комплексу (діяльність, середовище, відносини тощо). Водночас, релігія задовольняє й такі потреби людини, які безпосередньо до релігійних не відносяться (світоглядні, моральні, естетичні, пізнавальні, потреби у спілкуванні та втісі тощо).

Стан релігійної трансценденції, що супроводжується специфічними енергетичними процесами може мати наслідком переструктуризацію особистісних компонентів і своєрідне переродження особистості, яка начебто відчуває “народження заново”, яке розцінюється нею як “народження згори”. Людина набуває якісно нового відчуття, що характеризується приналежністю до нового виміру. Вона проганяє страх із свого життя, ліквідує розрив між переживаннями і осмисленням реальності, вільно витворюючи нові смисли, мислечуттєві конструкції (уявлення, ідеї, цінності, орієнтації) де відображаються властивості ірраціонального ефекту.

З іншого боку, емоційно-почуттєвий компонент у функціонуванні релігійного комплексу виходить далеко за межі індивідуальної свідомості коли виявляється як стверджуючий чинник для соцієтальної психіки. Між членами релігійної спільноти є певна психологічна єдність, спільність ціннісних орієнтацій і установок, що дає можливість екстраполяції релігійних почуттів, представлених, скажемо, у вигляді колективних оцінок (схвалення, осуд) до загальносупільних відносин. Відбувається своєрідний вплив на спосіб життя, вчинки віруючих тощо.

Почуття єдності з іншими членами спільноти є реальним, соціально-психологічним фактором спілкування в релігійному середовищі. Емоційно-психологічна атмосфера в релігійній спільноті спрямована на пристосування, узгодження вчинків, а то й думок її члена з загальними нормами. Атмосфера духовної близькості, дружби, тепла у взаєминах між віруючими створює підвищену комунікабельність (але зауважимо, вона (атмосфера) може викликати й негативне ставлення до інших поглядів і думок). Спільнотна релігійна ментальність позначається на емоціях, почуттях віруючого й реалізуються в його поведінці. В такий спосіб відбувається формування системи ціннісних орієнтацій, яка в свою чергу реалізується в релігійних установках віруючого. А далі релігійні установки орієнтують перетворення релігійних поглядів віруючих у вчинки.

Водночас зауважимо, що зброя, яку застосовує російський терорист-агресор – це не лише армія та мова, а й релігія (орієнтована на Москву). Тому й для України такою зброєю є армія, мова та віра (релігія, що орієнтована на підтримку України) – засіб для відновлення справедливості. Росія, використовуючи релігію як зброю у війні проти України, завдає ще й великої шкоди психічному здоров'ю людини і українського суспільства в цілому. Тому для України у цій справедливій для неї війні, релігія може бути дієвим чинником збереження і відновлення індивідуального і суспільного психічного здоров'я. Для України ця війна, будучи боротьбою за право, за права і свободи, які вже утверджені та які ще утверджуються, є ще й боротьбою за психічно здорове майбутнє українського соціуму.

Одним з чинників досягнення такого майбутнього є дієві гарантії і забезпечення релігійних прав і свобод та неухильне дотримання/ виконання законодавства всіма суб'єктами суспільно-релігійних відносин. При цьому має бути застосована належна міра відповідальності за його (законодавства) порушення, в тому числі й відповідальності таких релігійних організацій та їх членів, діяльність яких є небезпечною для української держави і суспільства.

Отже, гарантований і забезпечений правом релігійний чинник може бути ефективно використаний як засіб психологічної допомоги в умовах війни. І це, на нашу думку, відповідає меті і завданням психологічної реабілітації [3].

Відтак, лікувальний, психотерапевтичний потенціал релігії може сприяти збереженню або відновленню фізичного та психічного здоров'я, досягненню соціально-психологічного благополуччя, зниженню частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі гострих стресових реакцій, запобіганню інвалідності, профілактиці агресивної та саморуїнливої поведінки. Тому нині, релігійно-правова складова у вимірі психологічної допомоги може бути вагомим засобом Перемоги України у війні, що розв'язала проти неї Росія та чинником національної безпеки й утвердження демократичної, соціальної правової держави в повоєнний період.

Література:

1. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. – Київ, 2014. – Вип. 4 (41). – URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/20687/1/Блінов%20О.%20А.%20Види%20та%20напрямки%20психологічної%20допомоги%20психотравмованим%20військовослужбовцям.pdf>
2. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. (2017). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-p#Text>
3. Порядок проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб. (2017). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-p#Text>
4. Юридична енциклопедія. Т.6. Київ, 2004.
5. Яблонська Т. М., Булатевич Н. М. Етичні виміри діяльності психолога в практиці психологічного консультування. – URL: https://www.researchgate.net/publication/326259667_ETICNI_VIMIRI_DIJALNOSTI_PSIHOLOGA_V_PRAKTICI_PSIHOLOGICNOGO_KONSULTUVANNA.
6. Buchma, O. (2022), "Religion and law: a vector of interrelationship in modern conditions", *SKHID (EAST)*, Vol.3, Issue 4, 9 – 16. – URL: <http://skhid.kubg.edu.ua/article/view/269025/265522>